

Sapaklar geçirildi:

topar.wzw.	Senesi	Wagty

“ T A S S Y K L A Ý A R Y N ”
Artilleriýa kafedrasynyň başlygynyň w.ýe.ýe.
(wezipesi)

podpolkownik **C.Paýtyýew**
(harby çini, goly, familiýasy)
“ ____ ” **20** ____ ý.
(güni, aýy we ýyly)

1-nji ýyl harby talyplar bilen “Artilleriýaň razwedkasy” dersinden geçiriljek sapagyň

ÝAZUW MEÝILNAMASY.

Tema: №1 “Artilleriýanyň razwedkany” dersi we wezipeleri.

Sapak: №1 Artilleriýanyň razwedkasynyň wezipeleri we olara bildirilýän talaplar.

Okuw soraglary: 1. Artilleriýa razwedkasynyň wezipeleri.

2. Artilleriýaň razwedkasyna bildirilýän talaplar.

Sapagyň maksady: -Harby talyplara artilleriýa razwedkasynyň meseleleri, olara bildirilýän talaplar barada düşünjäni giňden bermek.

Sapagyň usuly: Umumy sapak

Wagty: 2 sagat (80 minut).

Gecirilýän ýeri: _____ okuw klas.

Okuw edebiýatlary: “Artilleriýa razwedka” kitaby – 2009 ý.
Seržantlar üçin “Artilleriýaň razwedkasy” barada
posobiýa – 1991ý.

Maddy üpjünçiligi: (okuw esbaplary): Klas tagtasy, intrektyw doska.

I. GIRIŞ BÖLÜMI: 10 min

1. Wzwod serkerdesinden (wzwod serkerdesiniň orunbasaryndan) harby talyplaryň sapaga taýýarlygy barada habary kabul etmeli;
2. Şahsy düzümi, olaryň daşky görnüşini, sapaga taýýarlygyny we material üpjünçiligini barlamaly;
3. Ýurdumyzda we daşary ýurtlarda bolup geçýän syýasy täzelikler we habarlar bilen gysgajyk tanyşdyrmaly;
4. Geçilen tema boýunça gysgaça sorag-jogap alyşýaryn.
5. Täze temanyň adyny, okuw soraglaryny, maksadyny we tema degişli edebiýatlary beýan edýärim.

II. SAPAGYŇ ESASY BÖLÜMI : 65 min

1-nji okuw soragy – 30 minut. Artilleriýa razwedkasynyň meseleleri.

Razwedka - söweşjeň hereketleriň hemme görnüşlerinde goşunyň ähli görnüşleri tarapyndan alnyp barylýar, sebäbi söweş hereketleriniň gidýän ýerinde razwedkasyz garşydaşyň güýjini, onuň ýerleşýän ýerini we ýeriň talaplaryny bilmän ýeňiş gazanmaklyk mümkin däl.

Artilleriýanyň söweşjeň hereketlerini üpjün etmekde **artilleriýaň razwedkasy** esasy iş bolup durýar, ol howa razwedkasy, goşunyň beýleki görnüşleriniň razwedkasy, goňşularyň we ýörite goşunlaryň (esasanam inženerleriň) razwedkasy bilen bilelikde alnyp barylýar.

Ot açmak üçin artilleristler ilki bilen garşydaşyň nirede ýerleşendigini bilmeli. Gizlin ýerleşip we hereket edýän garşydaşyňy tapyp, onuň ýerleşişine we edýän hereketlerine hökmany ýagdaýda tygşytly gözegçiligi gurnamaly.

Sonuň üçin artilleriýaň razwedkasynyň önünde indiki meseleler durýar:

- garşydaşyň goşunlarynyň eýeleýän meýdanynda ýerleşýän ýerini ýüze çykarmaly (şahsy düzümiň, ot açyş serişdeleriniň, artilleriýa we minomýot batareýalarynyň, tank-larynyň, goranyş desgalarynyň we germewleriniň häsiýetlerini);
- ýader we himiki atyş serişdeleriniň ýerleşýän ýerini, hem-de zäherleýji tüsseleriň we gazlaryň goýberiljek ýerlerini ýüze çykarmaly;
- garşydaşyň atom ýaragyny ulanandan soň ýüze çykan radioaktiwwe himiki zäherle-nen meýdanlary tapmaly;
- garşydaşyň serkerde-gözegçilik nokatlaryny we gözegçilik nokatlarynyň, radioloka-sion stansiýalarynyň we aragatnaşyk ulgamlarynyň ýerleşýän ýerlerini ýüze çykarmaly;
- nyşanlaryň koordinatalaryny dogry kesgitlemeli;
- garşydaşyň goşunlarynyň edýän hereketlerine gözegçilik etmeli;
- söweş meýdanynda hereket edýän garşydaşyň ulanýan söweşjeň tehnikalaryny we ýaraglaryny, hem-de olaryň hereket usullaryny öwrenmeli;
- söweş hereketleriniň alnyp baryljak ýerleriniň meýdan şertlerini bilmeli (gözegçilik nokatlaryny we ot açyş meýdançalaryny nirede amatly ýerleşdirip bolýjak ýerlerini, olara nähili gizlin ýollar bilen baryp boljaklygyny, artilleriýaň hereketleri üçin haýsy ýollaryň amatly boljaklygyny);
- öz goşunlarymyzyň edýän hereketlerini öwrenmeli we gözegçilik etmeli;
- öz goşunlarymyzyň artilleriýasynyň hereketine, görünýän we görünmeýän nyşanlara artilleriýa odyňyň wagtynda açylmagyna we onuň netijelerine gözegçilik etmeli.

Häzirki zaman umumygoşun söweşiniň çylşyrymly häsiýeti ähli derejelerdäki serkerdelerden we ýolbaşçylardan ýeke bir ýagdaýyny hemişe bilmegi ony dogry düşünmegi däl, eýsem onuň mümkin bolan üýtgemelerini önünden görmegi hem talap edýär. Bu talaplary ýerine ýetirmek garşydaş barada öz wagtynda we anyk razwedka maglumatlary bilen üpjün edilýär, munsyz söweş alyp barmagyň dogry taktikasyny saýlap alyp, ot açyş zarpynyň effektiv serişdelerini hem ulanyp bolmaýar. Bular ýaly maglumatlary toplamak, işläp we ýetirmek üçin bilen bagly harby razwedka meşgullanýar. Harby razwedka hereket edýän garşydaş barada maglumatlary tapmak we öwrenmek boýunça ähli derejelerdäki harby buýruk-komand çäreleriň jemidir, ol harby sungatynyň has

wajyp elementy bolup onuň goşmaça böleklerini üpjün edýär: strategiýany, operatiw sungaty, we taktikanyň çözülýän meselelere, ulanylýan güýçlere we serişdelere, hereketiň usullaryna, şeýle-de hem maglumatlary almak üçin ulanylýan çeşmelere baglylykda harby razwedka şu görnüşlere bölünýär:

- 1) Strategiki,
- 2) operatiw-taktiki,
- 3) daşky,
- 4) taktiki.

Surat 1.1. Harby razwedkanyň görnüşleri.

Taktiki razwedkanyň düzümine artilleriýa razwedkalary girýär. Artilleriýa razwedkalary – artilleriýanyň söweşeň üpjünçiliginiň has wajyp görnüşi. Taktiki razwedkanyň bir bölegi bolup, ol başga-dan görnüşli goşunlaryň – da we ýörite goşunlaryň razwedkasy bilen ýakyndan aragatnaşykda alyp barylýar.

Artilleriýa razwedkasy ähli derejeli serkerdeleri ştat tarapyndan geçirilýän çäreleriň jemi bolup durýar, şeýle-de hem taýýarlyk we söweşeň hereketleriniň şowly alyp barylmany üçin zerur bolan garşydaş we olaryň ýerleşýän ýeri barada razwedka maglumatyny tapmak maksady bilen güýçleriň hereketleri we razwedkanyň serişdeleri bolup durýar.

Artilleriýanyň söweşeň hereketleri garşydaşa ot açmak boýunça ýerine ýetirmek meselesinden şeýle-de hem harby operasiýalara taýýarlanmakda zerur bolan nikaplamalary we olaryň gönümel ýerine ýetirilişinden ybaratdyr.

Ot açyşyň effektiwligini üpjün etmek üçin ilki bilen garşydaş barada maglumatlary bilmek zerur. Onda-da bu maglumatlar, artilleriýanyň atmaga nyşany hökmünde kabul edilen anyk desgalar barada maglumatlary öz içine almaly. Artilleriýa razwedkasynyň bölümçileri her bir obýekt boýunça onuň ýerleşişini (koordinata), gorag derejesini, we inžener enjamlaşdyrmasy, desganyň hereketiniň häsiýetini kesgitlemeli. Eger-de ot açmak üçin nyşan razwedkanyň aşga görnüşleri we serişdeleri tarapyndan alynan bolsa, onda artilleriýa razwedkasynyň bölümçileri düzgün boýunça önünden razwedka geçirip, bu maglumatlary anyklaýarlar.

Artilleriýanyň ot açyşynyň netijeliligi köp halatda bu maglumatlaryň takyklygyna bagly bolýar. Artilleriýa razwedkasynyň serişdeleriniň maksady bilen nyşana atmak, ot

açyşy düzetmek, atuw wagtynda ýokary derejede anyk ýaraglar bilen nyşany ýagtylandyrmak geçirilýär.

Artilleriýa motoajylyk we tank bölümlerini (bölümçeleriniň) saklamakda has effektiv serişde bolup durýar. Öz wagtynda ot açmak, ýatymak, ot açmagy geçirmegi üpjün etmek üçin artilleriýa razwedkasyna öz goşunlarynyň ýerleşişine we hereketlerine gözegçilik etmek ýüklenýär.

Taýýarlyk we söweş döwründe mänewry ýerine ýetirmek üçin hereket etjek ýeriň şertlerini, relýefiň häsiýetini we aýratynlyklaryny, ýollaryň, köprüleriň, tonnelleriň we ş.m. ýagdaýlaryny bilmek zerur. Şular ýaly maglumatlary almak üçin artilleriýa razwedkasynyň bölümçeleri hem meşgullanýarlar.

Häzirki zaman şertlerinde söweşeň hereketlerini effektiv alyp barmak, şol sanda ot açyş hem garşydaşyň abanýan serişdeleriniň we ýaragly söweşiň usullaryny bilmäni alyp barmak mümkin däl. Şonuň üçin islendik razwedkanyň meselesi şol sanda artilleriýanyň hem duşmanyň hereketlerini, ýüze çykarmak we taktikasyny bellemek, onuň ýaraglanýş tehnikasynyň mümkinçiligini, söweşi alyp barmagyň aýratynlyklaryny ýüze çykarmakdan ybarat bolup durýar.

Şeýdip, artilleriýa razwedkasynyň maksadyna ýetmegi aşakdaky meseleleriň çözgüdi bilen üpjün edilýär.

Desgalary ýüze çykarmak diýip ot açyşyň esasy obýektlarynyň koordinatasyny, garşydaşyň fortifikasion sooruznilýasynyň we päsgelçiligiň, onuň häsiýetini we inžener enjamlaşdyrmasy, goşunlarynyň meşgullygyny mälim etmek, anyklamak we kesgitlemekden ybarat diýip düşündirilýär.

Desgalary (nyşanlary) önünden razwedka etmek gaýtalap syn etmek ýa-da olaryň öňki raýonda barlygyny tassyklamakdan, anyklamakdan ýa-da eýýäm bar bolan maglumatlary tassyklamakdan.

2-nji okuw soragy – 35 minut. Artilleriýaň razwedkasyna bildirilýän talaplar.

Artilleriýa razwedka bildirilýän talaplaryň **birinjisi – özwagtlylykdyr**. Garşy-daş barada islendik maglumatlaryň wajyplygyna, haçanda ony degişli ýolbaşçylaryň dykgatyna wagtynda ýetirilip we özwagtynda ulanyp ýetip bolýar. Gijä galan maglumatlar hiç kime gerek bolmaýar we hiç-hili peýda getirmeýär. Şonuň üçin garşydaşyň ýerleşen ýerinde şübheli hereketleri ýa-da biziň goşunlarymyzyň hereketlerine garşy päsgelçilik berýän nyşan barada her bir razwedka-gözegçi öz serkerdesine gözegçiligiň netijesi barada tizden-tiz habar bermäne borçludyr.

Zerur göwrüm we razwetka maglumatlarynyň dolulygy ot açyş serişdesiniň şular ýaly şertlerde, nyşana atmak usuluny, söweş enjamlaryny görnüşlerini üpjün etmäge ýardam edýär.

Şeýlelik-de eger-de razwetka desgasy garşydaşyň goralýan motopyýada bölümçesi bolsa, onda diňe bu bölümçäniň eýeleýän meýdanynyň koordinatasyny we etrabyň ölçegini bilmek zerur. Bu maglumatlarsyz ýaragy sarp etmegi dogry saýlap, onuň görnüşini we partlaýjyny gurnap bolanok. Bular ýaly ýagdaýda nyşana ot açyş täsiri ony ýeňmek üçin zerur derejäni üpjün edip bilenok.

Razwetkanyň **operatiwligi we özwagtlylygy** häzirki zaman şertlerinde aýgytly ähmiýete eýedir. Garşydaş baradaky islendik maglumatlaryň, diňe gabat gelýän serkerdä öz

wagtynda ýetirilen ýagdaýynda öz onuň gymmatlygy bolýar. Eger tersine bolsa olar peýdasyz bolýar.

Mysal üçin, ABŞ-nyň goşunynyň artilleriýa batareýasy (wzwody) bir ot atyş meýdanynda bir ot atyş meseläni ýerine ýetirýär. 8-10 sany zalp edip batareýa (wzwod) öwrülip başga meýdana geçýär. Birinji zalpdan soňra ol ýerde 2-3 minut töweregi saklanýar. Artilleriýa razwedkasynyň bölümçelerden kontrbatareýa söweşini üstünlikli alyp barmak üçin maglumatlary tapyp, ony öz ot atyş bölümçelerine 1-2 minudyň dowamynda ýetirmegi talap edýär.

Razwedkanyň dogrulygy tapylýan razwedka maglumatlarynyň, tutuşlygyna häzirki ýagdaýyna gabat gelmeginden; garşydaşyň hereketlerini we ýalan görkezme we hakyky desgalaryna dogry baha bermekden we ýüze çykarmakdan ybaratdyr. Dogry razwedka edilen diýp jedelsiz alamatlary (atýan pulemýot, protiwo tank ýaragy we ş.m.) boýunça hereket edýän döwründe mälim edilen nyşan hasaplanýlar ýa-da başga razwedka serişdeleri tarapyndan tapylýp we tassyklanan alamatlary boýunça her bir razwedkaýy ýetirýän maglumatlarynyň dogrulygyna özi jogapkärçiligi çekýär.

Razwedka edilýän desgalaryň (nyşanlaryň) ýerleşýän ýerini (koordinatasyny) anyk kesgitlemek olaryň ýerleşýän ýerini, talap edilýän derejesinden geçmeýän we ot açyş zarpynyň serişdeleriniň netijeli ulanylmagyny üpjün edýän we gysga wagtyň içinde az söweş ok-därilerini sarp edip ot açyş meselelerini ýerine ýetirmäge ýardam edýän ýalňyşlary bilen mälim etmekden ybaratdyr. Eger nyşan syn edilýän bolsa atyş üçin wagt gysgaldylmagy mümkin ýa-da ot açyş atyşyksyz geçirilmegi mümkin. Eger-de nyşan syn edilmeyän bolsa oňa ot açyş onuň göni anyk koordinatasyny kesgitlemegiň anyklygyna bagly bolýar.

Görkezilen talaplary ýerine ýetirmäge, razwedkany gurnamagyň we alyp barmagyň esasy prinsiplerini berjaý etmek arkaly ýetilýär:

Öňde goýulan meseleleri ýerine ýetirmek üçin razwedka serişdeleriniň we güýçleriniň hemişe taýýarlygy we *olaryň* hemmetaraplaýyn üpjün edilişi bilen;

Aktiwlik bilen;

Üznüksizlik bilen;

Maksadaokgunlyk bilen;

Başarnyklylygy bilen;

Gizlinligi bilen;

Çydamlylygy bilen.

Öňde goýulan meseleleri ýerine ýetirmek üçin razwedka serişdeleriniň we güýçleriniň hemişe taýýarlygy we olaryň hemmetaraplaýyn üpjün edilişi prinsipi razwedka enjamlarynyň we toplumlaryny gurat ýagdaýda saklamagy, razwedka bölümçeleriniň şahsy düzümine ýokary derejede öwredilişini we taýýarlanylyşyna, taýýarlyk we söweşjeň hereketleriniň döwründe artilleriýa razwedkasyny öz wagtynda gurnamagy çak edýär.

Razwedkanyň özwagtlylygyny üpjün etmek üçin indiki çäreleri geçirýärler:

- **birinjiden,** razwedkany öňünden gurnaýarlar; razwedka bölümçelerini ot açyş wzwodlaryna görä öňünden ýaýbaňlandyrýarlar;

- **ikinjiden,** razwedka bölümçeleriniň öňünde goýlan meseleleriň in gysga möhletlerde ýerine ýetirilmegini gazanýarlar;

- **üçünjiden,** doly we dogry maglumat almak üçin razwedkanyň ähli serişdelerini birwagtda ulanýarlar: eger bu serişdeleriň haýsy bolsada biri haýsy bolsada bir maglumaty alyp

bilmese ýa-da olary düýbünden alyp bilmese, onda bu maglumaty beýlekileri alar; bir-wagtda birnäçe serişdelerden şol bir maglumaty alyp, alynan maglumatlary deňeşdir-mek we özara barlag ýoly bilen olaryň hakykylygyna göz ýetirmek kyn däl, şonuň bilen bilelikde gerekli netijeleri çykaryp bolýar;

- **dördünjiden**, razwedka bölümçeleriniň, goňşy artilleriýa razwedka bölümçeleriniň, hem-de beýleki goşun görnüşleriniň raüwedka bölümçeleriniň we goňşylaryň arasynda özara gatnaşygy gurnaýarlar;

- **bäşinjiden**, alynan maglumatlary özwagtynda (munuň üçin razwedka bölümçelerini aragatnaşyk serişdeleri bilen üpjün edýärler) habar bermegini, gelip gowuşýan maglumatlaryň özwagtynda işlenilmegini we razwedkanyň işiniň netijeleri barada netijeleriň düzülmegini gazanýarlar.

Gerekli maglumatlaryň hemişe özwagtynda alynmagyny üpjün etmek üçin artilleriýanyň razwedkanyň söweşe ýagdaýyň islendik şertlerinde hem alyp barýarlar. Eger artilleriýa ýörüşde bolsa marşrutyň razwedkany alnyp barylýar, eger ýörüşde garşydaş bilen duşulmagyň mümkinçiligi bar bolsa, onda mundan başga garşydaş bilen duşuşygyň garaşylýan ýeriniň razwedkany alnyp barylýar. Artilleriýanyň söweşe tertibe ýaýbaňlanmagynyň önünde we söweş wagty razwedkanyň işi has dartgynly bolýar. Söweş ýatyşanda hem razwedkany alnyp barylýar, sebäbi garşydaş gözegçilikden ýitirmän onuň indiki hereketlerine gözegçilik etmeli.

Eger artilleriýanyň razwedkany birnäçe wagtlap alnyp barylmasa, garşydaş şol wagtyň içinde öz güýçlerini täzedan toparlara bölmegi mümkin we garşydaşyň önki ýerleşen ýerine gönükdirilen artilleriýanyň ody biderek bolmagy mümkin, sebäbi snaryadlar boş ýerlere düşer.

Şunuň bilen bilelikde, artilleriýanyň razwedka bildirilýän **ikinci** talap – onuň **üznüksizligidir**. Bu diňe aýdyň howa garamazdan ýagyş – ýagmyr ýagsada gün-diz we gije alyp barmaklykdyr. Razwedka nähili agyr we kyn bolsada, ol razwedkanyň wezi-pesini hökman ýerine ýetirmelidir.

Razwedkanyň üznüksizligini üpjün etmek üçin gözegçilik nokatlaryny front we çuňluk boýunça eşelon görnüşinde ýerleşdirýärler we garşydaş tarapyndan razwedka hüjümi geçiren ýagdaýynda hem işini togtatmaz üçin olary atoma garşy enjamlaşdyrýarlar. Bölümçeler çalşylanda çalyşýan bölümçäniň serkerdesi kabul edýäne razwedkanyň maglumatlaryny ber-ýär. Söweş wagty gözegçilik nokatlaryny wagtly-wagtynda çalyşýarlar, ýüze çykarylan garşydaşyň razwedkany yzygiderli (üznüksiz) alyp barýarlar.

Razwedkanyň üznüksizligi diýip şol bir nyşanyň gözegçiligin alyp barmaklyk diýip düşünmeli däl, nyşan yzygiderli, ýerleriň her-hili ýagtylandyrylmagynda gaýtadan gözegçilik edip, üýtgeşik (aýry) wagtlarda öwrenilýär, ýöne söweş meýdanynyň gözegçiligi her-hili şertlerde hem bes edilmeýär.

Razwedkanyň üznüksizlik ýörelgesi onuň alnyp barylýşy söweşiň ähli görnüşlerinde, gije-gündiz, islendik howa şertlerinde, islendik pasylda we islendik ýerde gutarmaýandygyndan ybaratdyr.

Razwedkanyň üznüksizligi diýip şol bir nyşany üznüksiz syn etmek diýip düşünilmeýär: nyşan sistematiği, ýeriň dürli ýagtylandyrylmasynda, dürli wagtda gaýtalap syn edilip öwrenilýär, ýöne söweş meýdanyna syn etmek hiç bir ýagdaýda hem bes edilmeýär.

Artilleriýanyň razwedkanyna bildirilýän **üçünji** talap – onuň **hakykylygydyr**. Beý diýdigimiz artilleriýa razwedka tarapyndan toplanýan ähli maglumatlar hakyky bolmalydyrlar. Hakyky tapylan nyşan diýlip, hereket edýän wagty onuň jedelsiz alamatlaryna (atýan pulemýot, tankagarşy top we ş.m.) ýa-da şol nyşana mahsus, ony äşgär edýän (demaskirleýän) alamatlaryna görä, we razwedkanyň beýleki biri-birine bagly bolmadyk serişdeleri tarapyndan tapylyp tassyklanan, ýa-da şol bir razwekanyň ygtybarly çüşmesi tarapyndan birnäçe gezek tapylyp tassyklanan nyşanlara aýdylýar. Razwedka habar berende hut özüniň görendigini ýa-da eşidenligini we beýlekilerden bilenligini hökman görkezmelidir. Bulardan başga, razwedka ýa-da serkerde toplanan razwed maglumatlary hökman barlamalydyrlar.

Her razwedkasy özüniň razwedkasyny edip toplan maglumatlarynyň hakykylygyna jogap berýänligini elmydama ýadynda saklamalydyrlar we egerde haýsy bolsada bir maglumatyň hut özi tarapyndan barlanmadyk bolsa, onda habar berende maglumatyň haýsy razwedka çüşmesinden alynanlygyny takyk görkezmelidir.

Artilleriýanyň razwedkasyna bildirilýän **dördünji** talap – onuň **aktiwligidir**. Gözegçilik etmeklik – bu ýerlere gowşak seretmeklik däl. Gözegçilik etmeklik – bu özüniň her gözegçiligi öwrenmeklik we öňden bar bolan beýleki maglumatlar bilen de-ňeşdirip bu esasy netije çykarmaklykdyr. Eger bir nokatdan gözegçilik edip ýeterlik maglumatlary alyp bolmasa, onda razwedkan otdeleniýesiniň serkerdesi ýerleriň beýleki nokatlaryndan nyşany öwrenmeklige wzvod serkerdesinden rugsat almaklyga, razwedkany wagtlaýyn gözegçilik nokadyna, käwagt bolsa bitarap zolaga (biziň öňdäki garymlarymyz bilen garşydaşyň ýerleşen ýeriniň aralygyna) razwedka etmek üçin ugratma-ga we haçan nyşan özüniň aktiw hereketleri bilen özüni tapdyrmagyna garaşman ýetme-ýän maglumatlary aktiw toplamaga borçludyr.

Razwedkanyň aktiwligi artilleriýa serkerdeleriniň we ştablarynyň erjel dyrjaşmasyndan ybaratdyr. Şeýle-de hem razwedka bölümçeleriniň, öz erkinde bar bolan serişdeleri we usullary ulanyp, meseläni we ýagdaýy dogry düşünmäge, garşydaşyň goşununyň gurnalyşyny, tehnikalaryny we söweş alyp barşyny bilmeklige esaslanyp ugurtapyjylygy, mekirligi, inisiatiwany görkezip ýerine ýetirmekden ybarat.

Razwedkanyň maksada okgunlylygy söweşiň niýetine razwedka guramak we alyp barmak boýunça çäreleriň we artilleriýa başlygynyň (serkerdesiniň) çözgüdiniň gabat gelmesinden, razwedkanyň esasy ugurlarynyň baş ugra jemlenmeginden, söweşde artilleriýanyň çözüň meseleleriniň ýerine ýetirilişini üpjün etmekden ybarat.

Başarnyk diýip berlen ýagdaýyň şertlerinde razwedkasyny gurnap we alyp barmakda has uly netije berjek görnüşlerini, usullaryny we serişdelerini ulanylmaga aýdylýar.

Şunuň bilen, razwedkanyň aktiwligi öňde goýlan wezipelere laýyklykda garşydaş we ýerler barada gerekli razwedka maglumatlaryny islendik usullar we serişdeler bilen serkerdeleriň we razwedka bölümçeleriniň erjel toplamaklaryna baglydyr. Razwedkanyň aktiwligine, ony ähli görnüşler we serişdeler bilen, frontyň önünde, gapdallarda, garşydaşyň öňki hatarynda we onuň ýakyn tylynda, razwedka maglumatlaryny toplamakda razwedkanyň täze serişdelerini we usullaryny başarnygy we özwagtynda ulanmak bilen, razwedka yzygiderli berk ýolbaşçylyk etmeklik bilen ýetip bolýar. Razwedkaçy we razwedka bölümçeleriniň serkerdeleri ýagdaýa we önlerinde goýlan meselä dogry düşünmek bilen özleriniň erjelligini, sabyrlylygyny, duýgurlygyny, başarnygylygyny, inisiatiwligini hökman görkezmelidirler. Bu ýagdaýda garşydaşyň goşunlarynyň düzüminiň gurluşyny, onuň tehnikalaryny we söweş alyp barmaklarynyň taktiki usullaryny bilmeklik

örän wajypdyr, sebäbi bu zatlaryň hemmesi garşydaşyň gowşak ýerlerini bilmeklige mümkinçilik berýär we olary ge-rekli materiýalary aktiw toplamak üçin ulanmalydyr.

Artilleriýa razwedkasy hökman garşydaşdan gizlin alnyp barylmaladyr.

Eger artilleriýa razwedkaçylary garşydaş tarapyndan tapylanda, onda ol olary aldajak bolar ýa-da başga ýerik göçer we razwedka tarapyndan toplanan maglumatlar nätakyk bolar. Garşydaş özüne gözegçilik edilýänini bilmedik ýagdaýynda onuň hüşgärligi pes-dir, bu ýagdaýda garşydaşy öwrenmeklik ýeňilleşýär we ol barada toplanan maglumat-lar has doly bolar. Razwedkasynyň işinde ýeterlik derejede gizlinlik bolmasa garşydaşyň odyňy özlerine çekerler, gerekmejek ýitgilere sezewar bolarlar, hem-de biziň hereketlerimiz we maksat-larymyz barada maglumat toplamana garşydaşa tötänden kömek eder.

Razwedkany alyp barmagyň gizlinligi garşydaşyň bellenen ugurlardaky razwedkanyň gönükdirilen güýçlerini bilmek mümkinçiligini öz içine almajak şertlerini saklamakdan ybaratdyr. Bu prinsip ýörişiň ykjam bildirmezliligini, güýji we razwedka serişdelerini gowşatmak, elektron we howa serişdeleriniň ulanmak we gowşatmagyny çak edýär.

Razwedkanyň çydamlylygy artilleriýa razwedkasynyň garşydaşynyň garşylyk görkezen şertlerinde öz meselelerini amala aşyrmaga ukybyny saklamaklyga aýdylýar. Munuň üçin maskirowka we söweşjeň hereketlerini inžener üpjünçiligi boýunça çärelerini öz wagtynda we ýokary hilli geçirmek, şahsy düzümi taýýarlygyň we moral – psihiki ýagdaýyň ýokary derejesinde saklamak, razwedkany alyp barmak usullaryny we serişdelerini ökde ulanmak örän wajyp.

Şeýlelikde şu aşakdaky netijelere gelmek mümkin:

Artilleriýa razwedkasyna garşydaşy we onuň ýerleşýän ýerini razwedka etmek boýunça uly neseleler ýüklenen;

Diňe alynan razwedka maglumatlaryna esaslanyp, artilleriýanyň ot açyşyny we raketa urgylaryny meýilleşdirmek mümkin; PB we A artilleriýa razwedkasyna bir topar talaplary edýär. Bularyň ýerine ýetirilişi garşydaş barada öz wagtynda anyk we doly maglumatlary alynmagyny üpjün edýär.

Gözegçilik nokady – batareýanyň gözi we gulagy. Onuň ýerleşen ýeri garşyda-şa belli bolmaly däl, diňe şu şertde razwedkanyň meselesi ýerine ýetirilmegi mümkin.

Artilleriýanyň razwedkany alyp barýan ähli adamlar hökman ýerlere yhlas bilen uýgunlaşmalydyrlar we maskirlenmelidirler (**маскировка**). Esasanam özüňi gije tapdyrmazlyk wajypdyr, sebäbi razwedkada çilimiň közi hem paş etmegi mümkin. Şonuň üçin, garşydaş tarapyndan gözegçilik edilýän etraplarda ot ýakmaklyk, faralary ýakylgy sürmek, çilim çekmek we ş.m. gadagan edilýär. Esasanam ýagtylygyň şöhesi (mysal üçin: jübi fonarynyň) garşydaş tarapa gönükdirilmeginden esewan bolmalydyr.

III SAPAGYŇ JEMLEÝJI BÖLÜMI: 5 min

- sapagyň jemini jemleýärin we ýüze çykan soraglara jogap berýärin;
- özbaşdak taýýarlygyna ýumuş berýärin we ony doly derejede ýerine ýetirmeklerini talap edýärin;
- sapagyň netijesinde çykan kemçiliklerini belläp geçýärin;
- sapagyň gutaranlygyny mälim edýärin.

Sapagyň ýolbaşçysy:

Artilleriýa kafedrasynyň mugallymy

podpolkownik

A.Ataýew